

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.41(3305) ●

● ЧАЦВЕР, 1 ЛІСТАПАДА, 2012

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Чатыры добрыя справы
У Новасібірску прайшлі знакавыя мерапрыемствы з удзелам актывістаў Беларускага культурна-адукацыйнага цэнтра **Стар. 2**

Прывітанне ад Францыска Скарны
Завяршылася падарожжа па Беларусі 11 выданняў беларускага першадрукара **Стар. 4**

Матуліны скарбы
Беларускім калыханкам прысвечана цэлая літаратурна-мастацкая выстава ў Музеі літаратуры **Стар. 4**

СВЯТА

Жыццёвым шляхам Песняра

У родным куце Якуба Коласа — на Стаўбцоўшчыне — святкавалі юбілей знакамітага пісьменніка

Выдалася багата сёлета слаўных літаратурных юбілеяў. У сенакосным ліпені прыхільнікі таленту Янкі Купалы адзначалі ўгодкі Песняра ў Вязынцы, у Маладзечанскім раёне. Потым Пількаўшчына і Нарач, родная Мядзельшчына Максіма Танка сабралі аматараў роднага слова ў шчодрым на ўраджай верасні. А днямі ладзілася яшчэ адно Рэспубліканскае свята паэзіі, на гэты раз пад назвай “О, Беларусь, ты сэрца і душа...”: да 130-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

“Позняю парою, восенню гнілою” — пісаў класік пра час, калі 3 лістапада 1882 года з’явіўся на свет у акінчыцкай хатцы-леснічоўцы. Цяпер Акінчыцы — у складзе Стоўбцаў, а сядзіба, дзе на час нараджэння сына Кастуся гаспадарыў палясоўшчык Міхал, зберагае дух даўніны. На свята і “Акінчыцы”, “Альбуць”,

Землякі Якуба Коласа ўмеюць сустрэць гасцей прыгожа і заможна

“Смольня”, гэта мемарыяльныя сядзібы філіяла музея Якуба Коласа, сустракалі гасцей. Прычым Акінчыцы гаварылі галасамі коласаўскіх літаратурных герояў, добра вядомых чытачам ягонай паэмы “Новая зямля”, ладзіла-

ся там выстава юных мастакоў рэгіёна, выступалі паэты. Пачыналіся ж урачыстасці на вуліцы Цэнтральнай Стоўбцаў з вітання гасцей хлебам-соллю ды беларускімі песнямі — хораша спяваюць Коласавы землякі, нямала

“на Стаўпеччыне”, як кажа мясцовы люд, адметных народных гуртоў.

Дзеі свята рухаліся быццам па жыццёвым шляху самога Якуба Коласа, і за Акінчыцамі на ім паўстала мемарыяльная сядзіба

Альбуць з праграмай “Дзяцінства сны мае ...”. Там на выставе-кірмашы можна было пабачыць і набыць розныя вырабы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, працавала і дзіцячая выстава рамёстваў “На крылах натхнення”, выступалі ўдзельнікі конкурсу “130 прысвячэнняў Якубу Коласу” з паэтычнага клуба “Аўтограф”. І смачныя драпікі, аладкі з мачанкаю ды іншыя беларускія стравы прапаноўвалі гасцям пакаштаваць арганізатары свята. У Смольні паказвалі плён працы як народныя майстры, так і члены Саюз пісьменнікаў Беларусі, а народныя гурты стварылі прыгожую музычна-харэаграфічную кампазіцыю “Мой родны кут”.

Далей — вёска Мікалаеўшчына, там да помніка Якубу Коласу ўскладалі кветкі, выступалі ганаровыя госці свята. Пісьменнікі мелі магчымасць сустрэцца з чытачамі на прэзентацыі беларускіх выданняў у Цэнтры культуры мястэчка Стары Сверхань. Там жа ладзілася вялікая вечарына “Слова пра Коласа”. Свае словы пра Песняра казалі вядомыя дзеячы культуры і мастацтва, пісьменнікі, прадстаўнікі творчых калектываў Міншчыны. Выступалі Беларускі дзяржаўны ансамбль народнай музыкі “Свята”, музычная капэла “Санорус”, лаўрэат міжнародных конкурсаў Пётр Ялфімаў, спявачка Ганна Благава, акцёры беларускіх тэатраў.

КАЛАСАВІНЫ

Сябры з Пецярбурга

Пра піцерскі перыяд жыцця і дзейнасці Янкі Купалы шырока вядома. Між тым мае дачыненні да расійскай культурнай сталіцы і Якуб Колас.

Паводле расійскага перапісу 1897 года ў Пецярбурзе жыло амаль 67 тысяч беларусаў. І калі ў XIX стагоддзі дужэў беларускі нацыянальны рух, то не дзіўна, што шляхі многіх беларускіх дзеячаў пралеглі менавіта праз гэты горад. Можна сказаць вобразна: Якуб Колас прыйшоў у літаратуру і культуру, калі пецярбургская выспа беларушчыны ўбіралася ў квецень. Слынная суполка “Загляне сонца і ў наша ваконца” была, як вядома, заснавана там у 1906 годзе, а будучы

класік упершыню прыехаў у Піцер у канцы снежня 1907-га. Той шлях быў няпросты. Настаўнік і паэт Канстанцін Міцкевіч знаходзіўся пад следствам пасля ўдзелу ў нелегальным настаўніцкім з’ездзе, у перамяшчэннях быў абмежаваны. І, нягледзячы на забарону, разам з настаўніцай А.Г. Рамановіч ён рашаецца на падарожжа, едзе ў Піцер. Толькі на чатыры дні, таму час праводзіць насычана. Сустрэкаўся з беларускімі нацыянальнымі дзеячамі, актыўна знаёміўся з гора-

дам, наведваў славетныя мясціны, слухаў оперу “Русалка” ў Народным доме...

“Правадніком па сталіцы быў Колас. Ён падходзіў да кожнага гарадавога на варце, распытваў, як куды выйсці і веў пасля мяне, хвалячы гарадавых і прыношаную імі карысць. Нас асабліва смяшылі гэтыя гутаркі з паліцыяй нелегальнага Коласа. Раз, між іншым, узялася вясці я. Ішлі мы ў народны дом, на оперу. Вадзіла я спадарожніка аж да стомы, запутаўшыся ў даўгіх і пустых

“мяшчанскіх” вуліцах. Доўга не хацела здавацца: нарэшце з сорамам прызналася, што не выблытаюся. Узялі мы возніка. Той правёў нас за вугал і стаў перад народным домам...” — успамінала потым А. Рамановіч.

Якуб Колас быў натхнёны паездкай: беларускае жыццё ўдалечыні ад радзімы віравала так, што можна было пазайздросціць! І малады К. Міцкевіч судакрануўся з тым жыццём, якое пакінула ў яго душы асаблівае ўражанне. Акрамя вышэйзга-

Якуб Колас

данай суполкі, увагу прыцягнуў і ўзніклы паралельна ёй “Беларускі літаратурна-навуковы гурток студэнтаў Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта”. → **Стар. 3**

ЯК СПРАВЫ, ДЫЯСПАРА?

Чатыры добрыя справы

У Новасібірску на пачатку кастрычніка прайшлі знакавыя мерапрыемствы з удзелам актывістаў Беларускага культурна-адукацыйнага цэнтра ў імя святой Ефрасінні Полацкай

Іван Ждановіч

Час ад часу ў нашай пошце з'яўляюцца весткі ад беларусаў з Новасібірска. Два тэксты — умоўна: пра Свята бульбы і Свята цымбалаў — журналісткі-суайчынніцы Людмілы Бяляўскай былі ў папярэдніх нумарах газеты. Увосень стваральнай энергіі там — цераз край. Быццам у знакамітым акадэмагарадку ўнікальны рэактар запусцілі, які стымулюе грамадскую актыўнасць беларусаў. Дарэчы, яны ганарацца, што акадэмік Валянцін Капцюг, выдатны хімік, арганізатар навукі і адукацыі — таксама з беларускімі родавымі каранямі. У многім дзякуючы Валянціну Апанасавічу збярогся магутны інтэлектуальны патэнцыял Новасібірскага аддзялення Расійскай акадэміі навук і ў постсавецкі перыяд. Зрэшты, пра земляка-навукоўца мы яшчэ раскажам у бліжэйшы час. А пакуль: што цікавага робяць актывісты Беларускага культурна-адукацыйнага цэнтра ў імя святой Ефрасінні Полацкай? На тое просіць звярнуць увагу Людміла Шчаслівенка, якая і арганізуе з сябрамі грамадска важныя справы, і падае пра іх інфармацыю на сайт БКАЦ. Мы выбралі з плыні спраў чатыры знакавыя — як чатыры краевугольныя камяні, на якіх трымаецца “храм беларускасці” ў замежжы.

СУАЙЧЫННІКІ

Карагод мелодый родных

Пад час Дзён беларускай культуры ў Літве ў Вісагінасе прайшло Свята беларускай песні

Кацярына Мядзведская

Сёлета ужо сямнаццаты раз беларуская песня вітала гасцей на літоўскай зямлі. З году ў год свята пад назвай “Беларуская восень” вандруе па розных гарадах краіны, і шчырых прыхільнікаў знаходзіць усюды. Што да горада Вісагінаса, то ён прымаў фестываль і ў 1996-м, і ў 2006-м. На гэты раз было шэраг самадзейных беларускіх калектываў з усёй Літвы. Сярод іх вакальны ансамбль “Сузоре” і дзіцячы гурт “Таночак” з Вісагінаса пад кіраўніцтвам Ірыны Урбанавічэне. Цікавы рэпертуар прадставілі калектывы “Раніца” з Шальчынінска і ансамбль “Купалінка” з Клайпеды. З Вільнюса прыехалі добра вядомы ансамбль “Лянок” беларускамоўнай школы імя Ф. Скарыны і “Сябрына”. І, як заўсёды, непараўнальнымі па майстэрстве былі гаспадары свята — артысты ан-

Новы храм

Напачатку кастрычніка беларусы ўдзельнічалі ва ўрачыстым асвячэнні закладнага каменя новага храма прыхода ў імя святой Ефрасінні Полацкай. На сайце бачны як макет будучага храма, так і план усяго комплексу, што ствараецца намаганнямі новасібірскіх вернікаў. З часу адкрыцця царквы Ефрасінні Полацкай у 2002 годзе там нязменна праводзіць службы айцец Дзмітрый. На ўрачыстасці былі вядомыя ў Новасібірску людзі, шмат нашых суайчыннікаў, прадстаўнікоў сібірскага казачства. “У фінале імпрэзы беларусы БКАЦ у знак глыбокай павагі і ўдзячнасці за благаслаўленне пабудовы храмавага комплексу ў імя святой Ефрасінні Полацкай у Новасібірску падарылі Уладыку Ціхану, епіскапу Новасібірскаму і Томскаму, ільняны беларускі ручнік”, — паведамляе Л. Шчаслівенка. Дарэчы, яшчэ адна радасная навіна прыйшла днямі: дырэктар БКАЦ Аляксандр Лагуценка, яго верная памочніца-жонка Людміла Шчаслівенка і іх родзічы,

Сям'я Кісялевічаў атрымала Гран-пры кулінарнага конкурсу

супляменнікі ў мінулую суботу хрысцілі сваю ўнучку Сафію — у беларускай царкве Ефрасінні Полацкай. Віншуем!

Дабрачыннасць

У чарговы раз актывісты БКАЦ наведвалі падшэфных у інтэрнаце ў райцэнтры Мошківа. Там ладзіўся канцэрт — як адна з імпрэз фестывальнага праекта сярод дзіцячых дамоў і школ-інтэрнатаў вобласці. Якраз святкаваўся Дзень настаўніка, таму педагогам і дзецям нашы суайчыннікі ўручылі сувеніры. Ёсць на сайце і здымак: прыгожыя хлопцы з гурта лыжкарэў, у чырвоных кашулях, з Мошкіўскай школы-інтэрната для дзяцей-сірот зняліся на памяць разам з гасцямі.

Дзень мудрасці і добра

“У адну з восеньскіх нядзель у гасцінай БКАЦ было ажыўлена і святочна: беларусы па традыцыі адзначалі любімыя Дажынкі і Дзень мудрасці і добра”, — чытаем у фотарэпартажы на сайце. З цёплымі словамі да землякоў звярнуўся Аляксандр Лагуценка, ён назваў першую сустрэчу пасля летняга адпачынку “адкрыццём сезона”. Дарэчы, сумесныя сходкі ў новасібірскіх беларусаў абрастаюць традыцыямі. Сёлета было вырашана на пачатку кожнага збору разам глядзець, а потым і сумесна абмяркоўваць пазнавальны фільм пра Беларусь. Глядзелі “Замкі Беларусі”. Як вядома, сёлета ў Беларусі пачата рэалізацыя адпаведнай Дзяржпраграмы. Многія ведаюць, што Бацькаўшчыну нездарма называюць “краінай замкаў”, таму глядзелі фільм, які кажуць, затаіўшы дыханне. Для ветэранаў гучалі песні ў выкананні салісткі Сібірскага народнага хору Ларысы Лагуценкі, кіраўніка гурта “Суседзі” Ларысы Сухачовай, Ірыны Кісялевіч. Чыталі вершы Сяргея Бабарыкіна і Людміла Шчаслівенка. А далей быў згук вясельскіх страў, якія згатавалі рухлівыя кулінаркі пераважна з таго, што самі і вырашцілі. На фотаздымках бачна, колькі ўсяго смачнага выставілася на святочны стол. Зразумела, усё было з адпавед-

ным настроем і спажыта. А рэпартаж заканчваецца эмацыянальна: “Грыбочкі, баклажаны, сальца свежае, агурочки!.. Эх, усяго і не пералічыш! Было чым пачаставаць сваіх сяброў!”. Прыемна, што сярод людзей сталага веку за беларускім сталом у Новасібірску ёсць і моладзь, і Гран-пры кулінарнага конкурсу вырашылі прысудзіць прыгожай маладой сям'і Кісялевічаў. Як бачна, спадарыня Ірына не толькі прыгожа спявае!

Слова роднае

Сёлета не толькі на Беларусі ўшаноўваюць памяць песняроў-юбіляраў Янкі Купалы, Якуба Коласа і Максіма Танка. І ў Новасібірску БКАЦ сумесна з бібліятэкай нацыянальных літаратур арганізавалі выставу кніг гэтых вядомых пісьменнікаў. У прэзентацыі ўдзельнічалі дырэктар бібліятэкі Вольга Хаменка, паэт-песеннік Пётр Панасюк, дырэктар бібліятэкі імя К. Паўстоўскага Алена Навасёлава (яна ж і член БКАЦ), Аляксандр Лагуценка і Людміла Шчаслівенка. Пётр Панасюк і Алена Навасёлава чыталі вершы, гучалі песні на вершы Янкі Купалы і Якуба Коласа ў выкананні актывістаў БКАЦ. Дырэктар БКАЦ Аляксандр Лагуценка ўручыў Вользе Хаменцы Збор твораў Якуба Коласа: кнігі абвязаны паяском з беларускім арнаментам і ўпрыгожаны букетам васількоў ды каласком. Па словах Вольгі Хаменкі, раней такога выдання на паліцах бібліятэкі не было.

Алена Навасёлава рытуе вечар паэзіі Якуба Коласа і Янкі Купалы з конкурсам і віктарынай для моладзі, ён пройдзе ў бібліятэцы імя К. Паўстоўскага. БКАЦ экспанавалі і падборку прэсы, прысвечаную Якубу Коласу, Янку Купалу і Максіму Танку.

Сустрэчы ў Маскве

Лідары суполак суайчыннікаў з розных рэгіёнаў Расіі збіраліся ў беларускім пасольстве

Ініцыятарам сустрэчы выступіла пасольства Беларусі ў Расіі. На каардынацыйную нараду былі запрошаны кіраўнікі Федэральнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі “Беларусы Расіі”, прыехалі каля 30 кіраўнікоў суполак з рэгіёнаў, прысутнічалі прадстаўнікі шэрагу ведамстваў з Беларусі.

Да ўдзельнікаў нарады звярнуўся Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі Ігар Петрышэнка. Адбылася зацікаўленая размова пра тое, як далей наладжваць работу беларускіх суполак у Расіі, як задзейнічаць дзелавыя колы суайчыннікаў для супрацоўніцтва паміж краінамі. Аналізаваўся досвед плённых кантактаў аўтаномій як з беларускімі, так і расійскімі дзяржаўнымі арганізацыямі.

Матэрыялы з нарады чытайце ў наступным нумары.

Свята “Беларуская восень” у Літве багатае на таленты

залах. А пазнаёміцца з беларускім песенным мастацтвам не толькі землякі-беларусы прыходзяць, але і госці іншых нацыянальнасцяў. І сёлета былі сябры з розных этнасуполак. Далучыліся да свята мэр Вісагінаса Даля Штраупайтэ, прэзідэнт Згуртавання беларускіх грамадскіх аб'яднанняў Літвы Раман Вайніцкі, дырэктар Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культур Беларусі Міхаіл Рыбакоў, прадстаўнікі па-

сольства Беларусі ў Літве. Шмат добрых словаў было сказана артыстам ад гасцей, шмат уручана каштоўных падарункаў... Аднак самым, бадай, важным для ўсіх выступоўцаў было чуць шчырыя апладысменты гледачоў і бачаць, як іх майстэрства стварае ў вялікай грамадзе радасць і добры настрой. Дарэчы, апошняю песню фестывалю — “Люблю наш край” — артысты і гледачы праспявалі стоячы і ўсе разам.

Сябры з Пецяярбурга

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Гурток быў створаны на прыклад гурткоў студэнтаў іншых этнасаў: гурток украіназнаўства, “Маладыя латышы”, гурток літоўскіх студэнтаў. Афіцыйна статут гуртка быў зацверджаны рэктарам універсітэта 30 снежня 1912 года, хаця студэнты звярталіся у рэктарат з такой просьбай яшчэ ў 1906-м. Студэнты-беларусы вялі не толькі грамадскую работу, але і прымалі меры да арганізацыйнага аб’яднання, наладжвалі кантакты з іншымі студэнткімі арганізацыямі.

Неўзабаве ж, у 1908 годзе, Канстанціна Міцкевіча асуджаюць на тры гады турэмнага зняволення. Але падрыхтавана ўжо глеба для літаратурных усходаў. Таму 1910 год стаў ураджайным не толькі для вязня Пішчалаўскага замка ў Менску — для ўсёй беларускай культуры. “Другое чытанне для дзяцей-беларусаў” Якуба Коласа пабачыла свет менавіта ў Пецяярбурзе дзякуючы старанням таварышаў па агульнай справе, якіх пісьменнік набыў, пагасціўшы там інкогніта. Як піша ў кнізе “Беларускі Пецяярбург” (2009) Мікола Нікалаеў, “суполка (“Загляне сонца і ў наша ваконца” — А. Т.) выдавала гэтую чытанку разам з віленскім выдавецтвам “Наша хата” тыражом 6000 экзэмпляраў. Аб’яднанне дзеля друкавання адной кнігі дапамагло сканцэнтраваным сродкі і выйшлі на максімальны для беларускай кнігі тыраж”.

“Другое чытанне...” — хрэстаматэя для вучняў пачатковай школы. Яна адкрываецца прадмовай Л. Сеўрука, дзе проста і даходліва гаворыцца дзецям аб характэры роднай зямлі, аб карысці кніжкі. Чытанку склалі апавяданні, вершы, замалёўкі Якуба Коласа, а таксама народныя казкі, перапрацаваныя ім. Сем раздзелаў прысвечаны прыродзе і порам года, два з іх складаюць вершы і казкі, а найбольшы, “Родныя абразы”, паказвае малюнкi жыцця беларускай вёскі. Гэта пераважна самастойныя творы, якія публікаваліся ў “Нашай ніве”, сярод іх і верш “Нёман”, змешчаны ў першым нумары газеты. Чытанка пабудавана на кантраснасці: з аднаго боку — прыгажосць прыроды, з другога — цяжкае жыццё простага чалавека. Ранейшая праца К. Міцкевіча ў палескай школе дапамагла яму з веданнем дзіцячай

псіхалогіі стварыць такую чытанку. Якая ў кантэксце айчыннай культуры паспрыяла развіццю і літаратуры, і педагогікі, і прыродазнаўства. А Пецяярбург вылучыўся значным месцам у развіцці беларушчыны.

І ў турме Якуб Колас не забываў пра пецяярбургскі асяродак, дзейнасць якога каніў вельмі высока, пісаў

Беларусі. Можна прыгадаць і яшчэ шмат прыкладаў, не кажучы ўжо пра вялікую дзейнасць членаў беларускіх студэнткіх арганізацый да рэвалюцыі 1917 года і пасля яе ў навучы, літаратуры і культуры”.

Піцёрская культурная эліта таксама звяртала ўвагу на беларускі нацыянальны рух. І хаця Якуб

насці, аднак Пецяярбург ізноў падтрымлівае яго. 24 лютага 1913 года паэт адправіў туды з Мінска аўтабіяграфію — дакумент, а таксама некаторыя лісты пісьменніка, якія яшчэ, напэўна, не апублікаваны, захоўваліся ў Пушкінскім доме сярод матэрыялаў архіва С. Венгерава). Там у 1913 годзе — хутка юбілей! — адна

Антана Грыневіча” (1910), актыўнага ўдзельніка суполкі “Загляне сонца і ў наша ваконца”.

Не згубіла значэння для беларусаў паўночная сталіца і пасля яе перайменавання ў 1917 годзе ў Петраград. Творы Якуба Коласа паспелі ўбачыць свет і ў той кароткі перыяд, калі горад называўся Петраградом: іх друкава-

на ў 1947 годзе. У жніўні туды была накіравана дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў: П. Броўка, М. Танк, П. Панчанка, П. Пестрак, М. Лужанін і іншыя на чале з Якубам Коласам. Сустрэчы з пісьменнікамі, грамадскімі дзеячамі, працоўнымі, выступленні... Шэсць дзён гасцявалі беларусы ў Ленінградзе.

Выступаючы ў ДOME пісьменніка імя Маякоўскага на вечары-сустрэчы з леныградцамі, Якуб Колас робіць агляд беларускай літаратуры на тагачасным этапе, ацэньвае лепшыя творы. Асобна адзначае дружбу беларускай і рускай літаратуры: “Наша беларуская літаратура нарадзілася, расла і мацнела ў самым шчыльным яднанні і пры падтрымцы вялікай рускай літаратуры. Мне хочацца адзначыць і гістарычную сувязь беларускай літаратуры не толькі з сучасным, але і мінулым Ленінграда. Многія беларускія пісьменнікі тут навучаліся, чэрпалі свае сілы, імкнуліся сэрцам да яго. У справе азнаямлення рускага чытача з творамі беларускай літаратуры я хачу асабліва адзначыць вялікую працу, якую прарабілі леныградскія пісьменнікі. Іх пераклады твораў беларускай паэзіі і прозы — вялікі ўклад у скарбніцу савецкай літаратуры”.

Пасля вяртання дамоў беларускі пясняр запісаў у дзённіку: “Самыя лепшыя ўражанні засталіся ад гэтай паездкі... Дзённік не адлюструе, а памяць поўна ўспамінамі аб цудоўным горадзе Пятра”.

Сёння пра ўзаемныя Якуба Коласа са слаўным “акном у Еўропу” нагадваюць і экспанаты ў музеі класіка. У прыватнасці, унікальны пісьмовы прыбор, зроблены на заказ калег-пісьменнікаў у Ленінградзе ў 1947 годзе: чарнільніцы і падстаўка для алоўкаў выкананы ў выглядзе дубовых пянёчкаў, як памяць пра любімае дрэва пісьменніка.

Па аб’ёме творчых і жыццёвых стасункаў Якуба Коласа з Пецяярбургам гэты горад нельга паставіць на першае месца. Аднак і пераацаніць ролю культурнага цэнтра для творчага станаўлення народнага паэта немагчыма. Як і немагчыма вырваць з пецяярбургскага культурна-гістарычнага дыскурсу велічную асобу беларускага класіка.

Анатоль Трафімчык, супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі

Якуб Колас наведвае Петрапалаўскую крэпасць у Ленінградзе. Фота з фондаў музея.

піцёрскім студэнтам-беларусам у 1911 годзе: “Я не ведаю, як вітаць вас, дарагія сябры беларускага народа! Скажу толькі, што ніякая “рэформа” ўрада, хай бы самая свабоднейшая і самая шырокая, не можа зрабіць для беларускага народа таго, што можа зрабіць ваша праца на тым грунце, на які вы яе паставілі. Гэта будзе праўдзівая, жывая праца. Ваш гурток — гэта сонца Беларусі, адкуль будзе разлівацца святло ва ўсе куткі яе. Хай жа неба ваша будзе светлае і прыветнае”. “Многае з тых спадзяванняў

Коласа спраўдзілася, — піша ў даследаванні “Беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецяярбурзе” Р. Семашкевіч, прыводзячы прыклады. — Так, Цішка Гартна быў першым старшынёй Часовага рабоча-сялянскага ўрада БССР, Браніслаў Тарашкевіч узначаліў дзейнасць Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады (1925—1927) у Заходняй

Колас не меў у горадзе такой папулярнасці, як Янка Купала (ён працяглы час жыў там), творчасць іх абодвух знаходзілася пад увагай расійскіх лі-

тэратараў. У прыватнасці, прафесар А. Пагодзін у першым нумары часопіса “Вестник Европы” за 1911 год мясціў вялікі артыкул “Белорусские поэты” з прызнаннем высокай місіі Якуба Коласа, Янкі Купалы і Максіма Багдановіча. Калі Якуб Колас выйшаў на волю, за ім цягнуўся шлейф нядобрадзей-

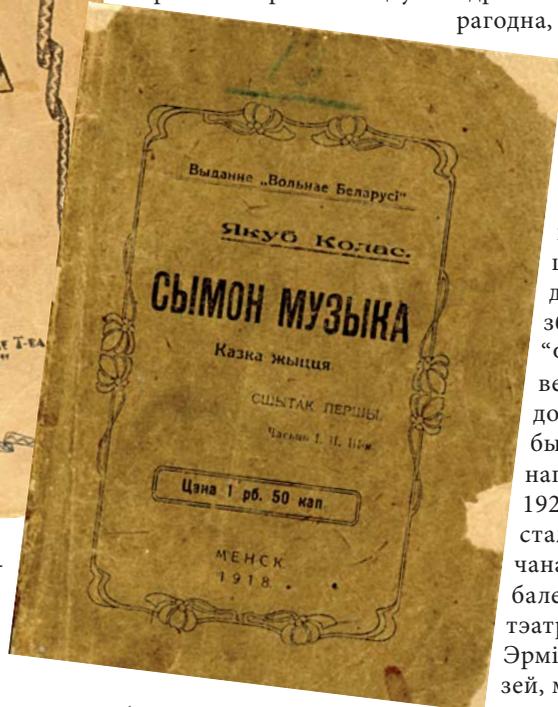
за адной выходзяць невялікімі кніжкамі, амаль брашурамі, апавяданні “Тоўстае палена” і “Нёмнаў дар” (абодва пад псеўданімам Тарас Гушча), дзве кніжкі апавяданняў вершам “Прапаў чалавек. Паслушная жонка. Грушы сапяжанкі” і “Батрак. Як Юрка збагацеў”

(выйшлі абедазве лацінскім шрыфтам і пад псеўданімам Якуб Колас). Адбылося тое дзякуючы Антону Грыневічу — чыноўніку беларускага паходжання, калежскаму сакратару, які заснаваў “Выдавецтва

ла газета “Дзянніца” — орган Беларускага нацыянальнага камісарыята, які пэўны час выдаваўся ў горадзе на Няве.

Якуб Колас бываў і ў Ленінградзе, ужо за савецкім часам. Там восенню 1926-га адкрыўся Беларускі дом асветы па адрасе Фантанка, 27. Верагодна, тая падзея паклікала ў дарогу Якуба Коласа, Янку Купалу і Цішку Гартнага. Наведаўшы ўстанаву, госці пабывалі яшчэ на Пуцілаўскім заводзе, дзе ім паказалі зборку трактараў “Фардзон-пуцілавец”. Дакладна вядома, што Колас бываў у Піцеры і напрыканцы зімы 1929-га. Тая паездка стала больш насычанай: тэатр оперы і балета, Малы оперны тэатр, тэатр сатыры, Эрмітаж, Рускі музей Рэвалюцыі, Балтыйскі караблебудульнічы завод, — такое шырокае кола ўстаноў, і культурных, і вытворчых, ахапіла ўвага дэлегацыі.

Адно з апошніх наведванняў горада народным паэтам, на той час ужо класікам, зафіксава-

ПАСЛЯСЛОЎЕ ДА ПАДЗЕІ

Прывітанне ад Францыска Скарыны

Завяршылася падарожжа па Беларусі 11 выданняў беларускага першадрукара

Людміла Малей, Адам Мальдзіс

Вандроўка скарынаўскіх кніжак, як паведамляла газета, пачалася ў Гёрліцы, шлях вёў у Мінск, у Нацыянальную бібліятэку, потым у Нясвіж. Цяпер канвалют (сумесна пераплецены камплект кніг) з 11 розных выданняў скарынаўскага перакладу Бібліі вярнуўся ў Гёрліц. Але чаму менавіта там захаваўся адзіны ў Германіі “збор кніг” Скарыны? Адказу на пытанне не было ні ў выступленнях прамоўцаў, ні ў водгуках друку. Мы пастараемся даць яго ў канцы артыкула.

На ўрачыстасці ў Мінску Матэас Венцэль, дырэктар Верхнелужыцкай навуковай бібліятэкі, у фондах якой захоўваецца рарытэт, адзначыў: Скарына адыграў у беларускай культуры тую ж ролю, што сусветны першадрукар Гутэнберг і перакладчык Бібліі на нямецкую мову, а таксама стваральнік пратэстанцтва Лютэр для Нямецчыны. Прамоўца падкрэсліў, што нямецкі бок даў згоду, каб беларусы зрабілі лічбавую копію ўнікальных выданняў на льготных умовах. Апладысментамі сустрэлі такое выяўленне добрай волі: для даследчыкаў гэта азначае вяртанне гёрліцкіх выданняў на радзіму, бо ім карыстацца добрай копіяй нават лягчэй, чым арыгіналам. У сваю чаргу, сказаў гасць, беларускія кнігазнаўцы дапамаглі ў ідэнтыфікацыі іншых выданняў на царкоўнаславянскай мове, якія захоўваюцца ў Гёрліцкай бібліятэцы, выказаў падзяку за гэта.

На ўрачыстасці выступілі міністр культуры Беларусі Павел

Нягледзячы на амаль 500-гадовы ўзрост, кнігі Францыска Скарыны добра захаваліся

Латушка, пасол Германіі Вальфрам Маас, дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Раман Матульскі, загадчыца аддзела кнігазнаўства бібліятэкі Галіна Кірэева. Апошняя вяла паказ і на выставе, дзе дэманстраваліся і тыя 10 кніг у шасці вокладках выданняў Скарыны, якія захоўваюцца ў фондах нашай бібліятэкі. Яна патлумачыла, што ў канвалюце прадстаўлены і кнігі, якіх няма ў Беларусі. Сярод іх кніга Быццё з гравіраваным тытульным лістом, чатыры кнігі Царстваў з вядомым партрэтам Скарыны і, самае важнае, невядомая раней у нас першая, уступная старонка да ўсёй Бібліі. Усяго ў канвалюце 1316 старонак. Наведвальнікаў здзіўляла добрая якасць паперы выданняў, якой амаль 500 гадоў! Гаварылі і пра дробныя загадкі, напрыклад, чаму на тым месцы, дзе ў адным з выданняў бачна пчала-працаўніца, у гёрліцкім экзэмпляры — лацінская літара “Z”? Пыталіся, якім чынам кнігі Скарыны трапілі ў Гёрліц, але... гаварылася толькі пра тых, хто іх выявіў у бібліятэцы. Гэта пастар Пітар Лаберз, а як эксперт знаходку пацвердзіў прафесар Норберт Рандаў. Дарэчы, яшчэ ў 1993

годзе гэты беларусіст, прыехаўшы ў Мінск, зрабіў на журфаку БДУ першае ў Беларусі паведамленне пра знаходку. Шырока, са здымкам выклаў у друку тую навіну “Голас Радзімы”.

З Мінска рарытэт паехаў у Нясвіж. Здавалася б, што агульнага паміж магнатамі Радзівіламі і купецкай сям’ёй Скарынаў? Але ж менавіта ў Нясвіжы Сымон Будны працягнуў справу Скарыны і выдаў “Катэхізіс” — першую беларускую кніжку на тэрыторыі сучаснай Беларусі! І менавіта Радзівіл Чорны выдаў так званую Брэсцкую Біблію!

І, урэшце, пра галоўную загадку “канвалютнай гісторыі”: якім чынам кнігі трапілі ў Гёрліц — і больш на германскіх землях нікуды? Адгадка тоіцца ў назве: Верхнелужыцкая навуковая бібліятэка. Гэта, побач з Будышыным, духоўны цэнтр лужычан — заходніх славян. Гёрліц вядомы і пад славянскай назвай Згажэлец: яна падказвае, што горад згарэў, а потым адбудаваўся. І ў часы Скарыны ён быў і цяпер застаецца цэнтрам культуры для верхніх (па Шпрэе) лужычан... Дарэчы, у Мінску нават анталогія паэзіі лужыцкіх

сербаў была выдадзена: “Там, дзе Шпрэя шуміць”.

Дык ці мог Скарына забыцца пра суседніх з Прагай сербаў, калі нават пра аддаленых маскавітаў ведаў, памятаў і збіраўся паехаць да іх?! Ён жа адрававаў свае выданні ўсім хрысціянам, якія карысталіся ці маглі карыстацца стараславянскім алфавітам. Можа, меў сувязі з сербамі яшчэ ў Празе? І, відаць, таму, калі ў 1519 ці 1520 годзе рашуча накіраваўся з аюзам у Вільню, выбраў шлях не праз вядомы яму па ўніверсітэце Кракаў, а праз блізкі да Гёрліца-Згажэляца Вроцлаў. Як сведчаць дакументы, туды да яго прыходзілі розныя людзі, там у яго ўлады (сапраўды ці для прыліку?) канфіскавалі пераклады Бібліі. Але ў вроцлаўскіх архівах і бібліятэках (адзін з аўтараў артыкула там працаваў тройчы і падоўгу) іх проста няма. Вывад напрашваецца такі: пайшлі выданні па гарадах, мястэчках і вёсках лужыцкіх сербаў, як больш зразумелья (“прастамоўныя”), чым царкоўнаславянскія. А потым 11 з іх трапілі ў Гёрліцкую бібліятэку, дзе іх, як і належала тады, пераплалі ў канвалют, што трапіў сёлета ў Беларусь і стаў сенсацыйнай.

НАРОДНЫ КАЛЯНДАР

Лістапад зіме сцежку пракладае

Рэгіна Гамзовіч

Уся восень у народным календары беларусаў прысвечана памінанню продкаў-дзядоў: ладзяць сямейную вячэру, успамінаюць тых, каго ведалі або пералічваюць імёны, што перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Дзякуюць ім, нябесным заступнікам, за сабраны ўраджай і просяць благаславення на працяг роду.

Першага кастрычніка ў каталікоў Усе Святыя, 2-га — Задушны дзень, працяг памінання. У пятніцу перад Змітравым днём — Асяніны, памінанне продкаў у праваслаўных. У бліжэйшую суботу перад Змітрам, а Зміцер заўсёды адзначаецца 8 лістапада, — Змітрава або Радзіцельская субота. На Змітра не працавалі, святкавалі.

10 лістапада — Параскі або Параскеўя Пятніца, дзень забароны на прадзенне і ткацтва. Параскеўя — апякунка жанчын і сям’і, жаночага рукадзелья.

11 лістапада — Настуся або Анастасій, апякун авечак, у гэты дзень пачыналі стрыгчы авечак. Каталікі ў гэты дзень адзначаюць прысвятак млынароў — Марцін. Лічыцца, што на Марціна кладзецца ў бярогу мядзведзь на зімовую спячку.

14 лістапада — Кузьма-Дзям’ян. Гэтыя святыя лічацца апекунамі земляробства і вяселляў. На Тураўшчыне перад Міхайлавым днём, які заўсёды адзначаецца 21 лістапада, ладзяць у пятніцу Дзяды. Пад час гэтага абраду вараць поспую вячэру і памінаюць памерлых мужчын свайго роду, а ў суботу ядуць скармомнае і памінаюць жанчын, таму гэты дзень называецца Бабы.

Міхайла — апошнія святыя года, кажуць: “Міхайла — усім святам запіхайла”. Міхайла абаронца ад грому. У рэгіёнах адзначаюць прысвятакі: 22-га — Матрона, 24-га — Хвёдар Студзенец, 25-га — Кацярыны ў каталікоў. Спраўлялі святыя свечкі.

А 28 лістапада — Піліпаўка, пачатак перадкаляднага посту, які ў праваслаўных доўжыцца аж да 6 студзеня.

РОДНАЕ

Матуліны скарбы

Іван Іванав

Беларускім калыханкам прысвечана цэлая літаратурна-мастацкая выстава ў Музеі літаратуры

Яны з намі — ад самага пачатку жыццёвых дарог. Самі стаўшы дзядулямі і бабулямі, мы раптам зноў чуем у душы прыхаваныя скарбы матуліных калыханак. І перадаем іх у спадчыну ўнукам...

Скажаце, дзіцячы жанр? Аднак вядомы пісьменнік, адзін з

заснавальнікаў часопіса “Вясёлка” Васіль Вітка слухна казаў: у калыханцы люструецца жыццё народа. Пад іх магільныя словы і мелодыі пачынае раскрывацца, нібы кветка пасля зімовага сну, душа чалавека. З падмогай няхітрых словаспеваў мы свет вучымся бачыць, адчуваць пшчоту маці. Між тым даследчыкі гавораць пра калыханкі фальклорныя і літаратурныя, паэтычныя і праязічныя, з прыхаваным сэнсам забавы ці павучання... І будуць яны заўсё-

ды — пакуль нараджаюцца дзеці і іх трэба гарманічна адводзіць штовечар у царства Марфея.

На выставе прадстаўлены літаграфіі мастачкі Алены Лось, ілюстрацыі да кнігі “А па сенцах ходзіць Бай...” мастачкі Марысі Лось, аўтографы калыханак беларускіх пісьменнікаў. Ёсць у музеі і лялькі з архіва Белтэлерадыёкампаніі, якія ўдзельнічалі ў розных выпусках праграмы “Калыханка”.

Пад час прэзентацыі выставы

Д р а н ь -

ко-Майсюк і іншыя.

Працавала “жывая студыя” са ствараль-

нікамі і героямі тэлеперадачы “Калыханка” — Сан Маляванчыч, Фейя Сноў, медзвездзянём Топам, лісчэкай Янай і казачнай істотай Сплюшыкам. Напрыканцы ж імпрэзы, нібы дня, беларускую казка распавяла “голосам калыханкі” Беларускага радыё Марыя Захарэвіч, народная артыстка Беларусі.